

EU-Croatia Joint Consultative Committee

EU- Hrvatska Zajednički Savjetodavni Odbor

7. sastanak, Bruxelles, 8. travnja 2010.

Gospodarska i socijalna prava u Europskoj uniji

Pripremio: M. Barabás, EGSO (Razne interesne skupine)

1. Kontekst

1.1. Rimski ugovor

U povijesti Europske unije socijalna dimenzija europske suradnje imala je i ima sve značajniju ulogu kao dopuna gospodarskim aspektima i razvoju. Rimski ugovor kojim je 1957. godine osnovana Europska ekonomska zajednica kaže¹ da „države članice prihvaćaju potrebu za stvaranjem boljih uvjeta rada i boljeg životnog standarda radnika, kako bi se omogućila njihova usklađenost i održavanje postignutih poboljšanja. One smatraju da će takav razvoj proizaći ne samo iz funkcioniranja zajedničkog tržišta, što će pogodovati usklađivanju socijalnih sustava, nego i iz postupaka predviđenih ovim Ugovorom kao i iz usklađivanja odredaba utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim mjerama.”

1.2 Socijalna dimenzija

Primarni cilj Europskih zajednica bilo je poboljšanje gospodarske suradnje uključujući stvaranje jedinstvenog tržišta. Socijalna dimenzija suradnje također se postupno razvijala i jačala na različitim razinama uključujući zakonske mjere. Pravna stečevina na socijalnom području dio je zakonskih propisa zajednice koji uključuju ugovorne odredbe, propise, direktive, odluke i druge zakonske mjere, deklaracije i rezolucije kojima se definira socijalna politika Europske unije. Ona je uvelike proširena nastankom zajedničke Europe.

1.3 Povelja Zajednice o temeljnim socijalnim pravima radnika

Povelja Zajednice o temeljnim socijalnim pravima radnika² bio je glavni korak prema priznavanju socijalnih prava a usvojena je kako bi se osigurala socijalna dimenzija u procesu osnivanja unutarnjeg tržišta kako je to propisano Jedinstvenim europskim aktom 1986. godine.

Povelja Zajednice o temeljnim socijalnim pravima radnika utvrđuje dvanaest područja u gospodarskim i socijalnim pravima radnika/pojedinaca: sloboda kretanja, zapošljavanje i

¹ Ugovor o osnivanju Europske ekonomske zajednice (1957., stranica 99, Poglavlje 1: Socijalne odredbe, Članak 117)

² Povelja Zajednice o temeljnim socijalnim pravima radnika (Strasbourg, 9. prosinca 1989.)

nagrađivanje, bolji uvjeti života i rada, socijalna zaštita, sloboda udruživanja i kolektivnog pregovaranja i ugovaranja, strukovna izobrazba, jednak tretman za žene i muškarce, informiranje, savjetovanje i sudjelovanje radnika u donošenju odluka, zdravstvena zaštita i sigurnost na radnom mjestu, zaštita djece i adolescenata, starijih osoba i invalida.

1.4 Pravna stečevina na području socijalnih prava

Razvoj socijalne dimenzije također se može pratiti u ugovorima Europske unije. Ugovor o Europskoj uniji (Ugovor iz Maastrichta)³ sadrži Protokol o socijalnoj politici (Protokol 14). U Članku I ponovno se naglašava da će “Zajednica i države članice imati za ciljeve poticanje zapošljavanja, boljih uvjeta života i rada, odgovarajuće socijalne zaštite, dijaloga između uprave i radnika, razvoja ljudskih resursa u cilju trajne visoke zaposlenosti, i suzbijanje isključenosti.” Ugovor iz Amsterdama (1997.)⁴ već je uključio odredbe o socijalnim pravima u tekst Ugovora.

1.5 Socijalni akcijski program

U svrhu promicanja socijalnih ciljeva, Europska unija periodično pokreće akcijske programe. Nakon što je Europska zajednica priznala da potvrđuje socijalnu dimenziju u stvaranju Europe, 1974. godine izrađen je prvi Socijalni akcijski program za promicanje socijalnih ciljeva EU sažetih u tri glavna područja: ostvarivanje potpune i bolje zaposlenosti u Zajednici, bolji uvjeti života i rada, veća uključenost uprave i radnika u donošenju gospodarskih i socijalnih odluka Zajednice i radnika u poduzećima.

1.6 Socijalna agenda

Usporedno s objavom Lisabonske strategije 2000. godine, objavljena je 10-godišnja gospodarska strategija Europske unije, kao prvi Plan za socijalnu politiku (2000-2005)⁵ koji osigurava sveobuhvatan koherentan pristup u koordiniranju pitanja socijalne politike u Europskoj uniji. Sljedeći Plan socijalne politike za razdoblje 2006.-2010. godine⁶ trebao je unaprijediti promicanje socijalne Europe u globaliziranoj ekonomiji i obnovljen je za razdoblje 2008.-2010.⁷ radi omogućavanja zaključka Lisabonske strategije.

U više od pedeset godina europskih integracija socijalna politika na razini zajednice razvijana je postupno i obuhvaća – uključujući bez ograničenja – sljedeća područja:

- koordinaciju sustava socijalnog osiguranja
- jednake mogućnosti i jednak tretman
- primjenu otvorenog modela koordinacije na području socijalne zaštite
- rješavanje izazova europskih društava uključujući starenje, siromaštvo, borbu protiv socijalnog isključenja i korporativnu socijalnu odgovornost
- socijalni dijalog
- zakon o radu i mjere za zdravlje i sigurnost.

³ Ugovor o Europskoj uniji (Službeni list C C 191, 29. srpnja 1992.)

⁴ Ugovor iz Amsterdama (Službeni list C 340, 10. studenog 1997.)

⁵ Plan socijalne politike (COM(2000) 379 konačni tekst, 28. lipnja 2000.)

⁶ Plan socijalne politike (COM(2005) 33 konačni tekst, 9. veljače 2005.)

⁷ Obnovljeni Plan socijalne politike (COM(2008) 412 konačni tekst, 2. srpnja 2008.)

Financijski instrumenti za ostvarivanje ciljeva gospodarske politike, politike zapošljavanja i socijalne politike pomažu tim politikama uključujući Europski socijalni fond osnovan Rimskim ugovorom.

2 Gospodarska i socijalna prava u Povelji o temeljnim pravima

2.1 Kontekst

Povelja o temeljnim pravima Europske unije⁸ određuje određena osnovna prava državljana Europske unije uključujući gospodarska i socijalna prava. Povelju je usvojilo Europsko vijeće u Nici 2000. godine. Povelja o temeljnim pravima konsolidira u jednom dokumentu građanska, politička, gospodarska i socijalna prava ranije navedena u različitim međunarodnim, europskim i nacionalnim dokumentima uključujući europske ugovore, sudsko pravo Suda pravde Europske unije, te Konvencije Vijeća Europe (npr. Socijalnu povelju Vijeća Europe⁹ potpisanu u Torinu 1961. godine). Povelja o temeljnim pravima konsolidira i razvija "pravni korpus" prethodno izrađen o ljudskim pravima i stoga također i o gospodarskim i socijalnim pravima.

2.2 Sadržaj povelje

Povelja o temeljnim pravima Europske unije uključuje poglavlja podijeljena na 54 članka koja sadrže odredbe o političkim, socijalnim, građanskim i gospodarskim pravima koja Europska unija jamči svojim građanima. U preambuli se kaže da je "Unija osnovana na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti". Temeljna prava navedena su u glavama naslovljenima dostojanstvo, slobode, jednakost, solidarnost i prava građana. Osim univerzalnih ljudskih prava, Povelja potvrđuje načela demokracije i vladavine prava.

Gospodarska i socijalna prava podupiru duh Povelje i izrijeком se spominju u glavama Povelje. Glava I o načelima poštivanja ljudskog dostojanstva kaže da je "ljudsko dostojanstvo nepovređivo". Članci 4 i 5 zabranjuju ropstvo, prisilni rad i trgovinu ljudima.

Glava II ima četrnaest članaka o slobodama, uključujući slobodu okupljanja i udruživanja. Članak 14 o pravu na obrazovanje uvodi pravo na strukovno i trajno usavršavanje i na besplatno obvezno školovanje. Priznaje pravo na izbor zanimanja i na rad i na ostvarivanje prava na poslovni nastan bilo gdje u Europskoj uniji. Ovo pravo vrijedi i za državljane trećih zemalja kojima je dopušten rad na teritorijima država članica (Članak 15). Uz ova prava priznaje se i pravo na slobodu poduzetništva i pravo na vlasništvo nad imovinom.

Načelo jednakosti temelj je Glave III Povelje koja ima sedam članaka kojima se priznaje poštivanje kulturne, vjerske i jezične raznolikosti i pravo na jednaki tretman i mogućnosti u svim područjima života i rada. Izrijeком se zabranjuje bilo kakva diskriminacija na bilo kojoj osnovi, kao na primjer na temelju spola, rase, boje kože, etničkog ili socijalnog podrijetla, genetskih osobina, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili bilo kakvog drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja, invalidnosti, dobi ili spolnog usmjerenja. Značajan dio Povelje govori o pravima djeteta (Članak 24). Dva članka o pravima starijih i osoba s invaliditetom usmjerena su na unapređenje njihove socijalne integracije i sudjelovanja u životu zajednice.

⁸ Službeni list C 303, 14. prosinca 2007.

⁹ Obratite pažnju: to je dokument Vijeća Europe a ne Europskog vijeća

Glava IV priznaje solidarnost uz pravo na rad kao temeljno pravo Unije. Priznaje pravo radnika na informiranje i savjetovanje u poduzeću, pravo na kolektivno pregovaranje i ugovaranje i pravo na djelovanje, uključujući pravo na štrajk, pravo na zaštitu od neopravdanog otkaza, pravo na radne uvjete kojima se čuvaju zdravlje i sigurnost radnika, pravo na reguliranje radnog vremena i na odgovarajući dnevni i tjedni odmor te na godišnji odmor. Zabranjuje rad djece, pri čemu dječju dob definira kao najnižu dob pri završetku obveznog školovanja. Priznaje pravo obitelji na uživanje pravne, gospodarske i socijalne zaštite i na zaštitu u slučajevima materinstva, pravo na zaštitu od otkaza zbog razloga povezanog s materinstvom i pravo na plaćeni roditeljski dopust po rođenju ili posvajanju djeteta. Utvrđuje pravo na socijalnu pomoć i pomoć vezanu uz stanovanje i zdravstvenu skrb za sve one koji nemaju dovoljno sredstava, u skladu s pravilima utvrđenima nacionalnim zakonima i zakonima Zajednice (Članak 34). Jamči pravo na javnu zdravstvenu zaštitu radi osiguranja visoke razine zaštite zdravlja ljudi. Potrošači imaju pravo na pristup službama od općeg gospodarskog interesa i na visoku razinu zaštite okoliša.

Glava V govori o pravima građana. Prava koja čine gospodarska i socijalna prava uključuju slobodu informiranja, i slobodu kretanja i prebivanja na teritoriju EU.

Glava VI govori o pravdi.

Glava VII najprije definira područje primjene Povelje, navodeći da se njezine odredbe odnose na institucije i tijela Unije uz poštivanje načela supsidijarnosti, i na države članice samo kada primjenjuju pravo Unije. U pogledu opsega zajamčenih prava, Članak 52 utvrđuje da svako ograničenje pri ostvarivanju prava priznatih ovom Poveljom mora biti predviđeno zakonom i mora poštivati bit tih prava. Ograničenja su moguća samo ako su potrebna i ako zaista odgovaraju ciljevima od općeg interesa ili potrebi zaštite prava i sloboda drugih osoba.

I na kraju, jednim člankom utvrđuje se da se nijedna odredba Povelje ne smije tumačiti kao ograničavanje ljudskih prava i temeljnih sloboda na način na koji ih priznaju ustavi država članica i međunarodni sporazumi.

3. Uloga EESC-a u doprinosu socijalnoj dimenziji Europske unije

Europski gospodarski i socijalni odbor, kao savjetodavno tijelo, sudjelovao je u formuliranju i razvoju socijalne politike Europske unije općenito i ugradnji socijalnih prava u Povelju o temeljnim pravima konkretno.

EESC – kao što je to propisano ugovorima Europske unije – služi kao mjesto savjetovanja u pitanjima organiziranog civilnog društva u Europi i na području socijalne politike i redovito donosi mišljenja o pitanjima vezanima uz socijalnu problematiku. Donio je *inter alia* mišljenja o socijalnoj koheziji, europskom socijalnom modelu, socijalnoj zaštiti, socijalnom isključenju, europskom programu socijalne politike (Socijalna agenda). Objavio je nekoliko mišljenja o gospodarskim i socijalnim pravima uključujući mišljenje o “Prema Povelji EU o temeljnim pravima” 2000. godine¹⁰.

4. Sadašnja situacija i budući izgledi

Aktualna financijska i gospodarska kriza pokazala je Europskoj uniji da u svojem proaktivnom odgovoru za prevladavanje gospodarskog pada mjere koji donosi u okviru svojih

¹⁰ SOC/013, 20. rujna 2000.

ovlasti moraju biti dovoljno fleksibilne i pravovremene kako bi se postigla njihova najveća moguća učinkovitost. U tom kontekstu ova kriza, zajedno s novim institucionalnim rješenjima propisanim Lisabonskim ugovorom daje Europskoj uniji i njezinim tijelima za donošenje odluka nove prilike za suočavanje s izazovima odgovarajuće razine gospodarskog učinka u Europi ne dovodeći pritom u pitanje socijalni model i socijalnu koheziju. Taj je izazov između ostalog izražen u nacrtu gospodarske strategije EU2020 izrađenoj za razdoblje 2010.-2020. koja nasljeđuje Lisabonsku strategiju i koja je usmjerena na pomoć konkurentnom socijalnom tržišnom gospodarstvu u Europi s većim naglaskom na socijalni napredak i koncept europskog socijalnog modela. U tom kontekstu nova strategija EU2020 Europske komisije sadrži, kao jedan od svojih stupova, u glavi pod naslovom “ključivi rast”, visoku zaposlenost kao pokretačku snagu prema socijalnoj i teritorijalnoj koheziji i za ostvarivanje tih ciljeva iznosi sedam inicijativa uključujući “Europsku platformu protiv siromaštva”.

Stupanje na snagu Lisabonskog ugovora dana 1. prosinca 2009. godine daje novi poticaj koherentnom pristupu socijalnoj politici i socijalnoj koheziji u Europskoj uniji. U tom procesu socijalni dijalog bit će jedan od glavnih stupova dok će zainteresirane strane uključujući civilno društvo i građane biti aktivni sudionici u participativnoj demokraciji općenito i socijalnom napretku konkretno, pridonoseći jačanju područja socijalne politike. U tom pogledu, odgovarajuća razina informiranja o najboljim i održivim praksama pridonijet će i promicati sinergije na europskoj razini. Informacijski alati koji pomažu u međusektorskom i prekosektorskom prijenosu znanja morat će dobiti prioritet u prijenosu rezultata u procesu gospodarskog oporavka.

Ove politike Europske unije i dalje će njegovati sveobuhvatni pristup kako bi se pomoglo bolje upravljanje u proširenom okviru koordinacije u korist socijalno odgovornog poduzetništva i poštenog tržišnog natjecanja. U tom procesu Europski gospodarski i socijalni odbor mora odigrati veliku ulogu kao kanal kroz koji prolazi glas organiziranog civilnog društva u Europi prema institucijama EU što omogućava veću koordinaciju sa zainteresiranim stranama na nacionalnoj razini.